

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Historiae ecclesiasticae saeculi ... XVI supplementum

Fecht, Johann

Francofurti et Spirae, 1684

VD17 VD17 3:315948Z

Cap. I. De occasione hujus operis edendi

[urn:nbn:de:bsz:31-122751](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-122751)

APPARATUS

C A P. I.

DE OCCASIONE HUIUS OPERIS E D E N D I.

Johannis MARBACHII, clarissimi quondam nominis in puriore Ecclesia Theologi, à se sumptu non exiguo collecta, àque filiiis, Erasmo atq; Philippo, continuatâ serie in Theologicae professionis dignitate ARGENTORATI sibi succedentibus, insigniter aucta Bibliotheca, ingentem quoque variarum epistolarum & schedarum, à celeberrimis ejus aetatis Theologis ad Marbachios scriptarum, acervum complectebatur. Is unâ cum librorum thesauro post Johannis mortem ad Erasmus, & Erasmo rebus humanis exempto ad Philippum, post obitum Philippi ad Filium Theologum, Ulricum, cumque hic moriens filiam unicam, (eamque adhuc superstitem) reliquisset, ad generum, Georgium Obrechtum, Jctum, denique ab Obrechtto ad me, cujus mihi filia in matrimonium collocata est, ante hos sedecim annos devolutus pervenit. Cum in earum lectione frequenter tempus fallerem, deque epistolarum argumentis cum Theologis, ex Academica peregrinatione mihi amicis, nonnunquam conferrem, non defuerunt, qui ad edendum hoc Theologici studii κερμήλιον & sacras quasi tot de Ecclesia nostra benè meritorum virorum reliquias publicae lucis templo consecrandas, aliquod etiam hinc Ecclesiae nostrae commodum augurantes, me cohortarentur.

Eorum verò voluntati obsecuturo non exiguae difficultates, sive in pervolutandis tam diversi generis epistolis, inque quendam ordinem componendis, sive in describendis aliorum operâ, ob rude

& obsoletum scriptionis genus lectu perquam difficilibus literis, aliquandiu obstiterunt. Tumultus quoque bellici, hæc imprimis Rheni nostri litora, per aliquot annos infestantes, bonisq; studiis vel afferentes exilium vel silentium indicentes, Epistolicum istum optimorum Doctorum thesaurum, in loca rapacitati militis non ita obnoxia deportari iusserunt. Dum itaque ab instituto sapius avocor & coeptum aliquoties telum abrumpo, labitur tempus & in præsentem demum annum editio ejus differtur.

Quum in Academia & Ecclesia Argentoratensi Epistolarum illarum notitia & usus, ad eos cum primis, qui Marbachii sive in professoris Theologi munere, sive Præsidis Conventus Ecclesiastici officio successores dati fuerunt, emanasset, illarum publicationem eorum plurimi & exoptarunt & Ecclesiæ non inutilem fore judicaverunt. Inter eos gravissimus Theologus, pietatis præcipue & ingenui candoris famâ in Ecclesia nostra celebris, meusque, dum viveret, Doctor, Jo. SCHMIDIUS, in Præfatione, quam sermonibus Ecclesiasticis de Divina pacis conditione, ad Prætorem & Consules Reip. Colmariensis, præfixit, ubi Basiliensi cuiquam censori Sulzeri atque Coccii orthodoxiam ex epistolis nostris, è Bibliotheca Marbachiana ipsi communicatis, demonstrat, ita loquitur: **Und kan ich dem disputanten einen guten Fasciculum seiner / Sulzeri seeligen / schreiben / so ich iezo vor Augen und bey Händen habe / darlegen / welche an die berühmte Lutherische Theologos und Doctores, Johannem, Erasmus, Philippum Marbachios und Johannem Pappum, alle in Gott seelige / abgegangen / in denen Er sie niemahln anderst / als symmistas, amicos, fratres, colendos, charissimos, &c. nennet / auch vielerley / so ich noch zur Zeit in geheimb halte / entdeckt.** Fuerint tum forte causæ, cur in vulgus edi epistolas illas nondum judicaverint consultum; hodie nihil omnino esse, quod à proposito nos isto avellere aut revocare possit, debeatque, peculiari, quod infra meditatur, capite ostendemus.

Quod si diutius harum epistolarum evulgatio protracta fuisset, fieri

fieri non potuisset, quin, factâ subinde amicis communicatione, earum plurimâ distractâ, à toto corpore fuissent, non levi historiâ, quam præbent, dispendio, avulsâ. Video enim duas ad Joannem Marbachium à B. Schmidio, in laudatâ Præfatione, Huldrici Cocci, Basileensis, allegari epistolas, unam 24. Febr. A. D. M D LXVI. alteram festo Philippi & Jacobi, A. C. M D LXIX. scriptas, quæ, quia in Bibliothecam Marbachianam, ex qua venerant, non relatæ sunt, in opere nostro non comparent. Idem fatum alias benè multas subiisse, qui epistolas nostras attentius perlegerit, & vel epistolarum connexionem vel factam in iisdem subinde aliarum epistolarum allegationem expenderit, nullo negotio deprehendet. A Marbachii etiam ipsis non paucas epistolas, imprimis ad communem Ecclesiæ Argentinensis, aut Ministrorum ejus, negotium spectantes, publicæ Reip. Bibliothecæ insertas atque ab hoc penu separatas fuisse, dubium mihi non est. Illa enim, ut ab amico edocor, possidet;

Volumen MSS. Epistolarum, in causa Flacianâ de peccato Originis: epistolasq; Marbachii ad Flacium.

Descriptionem Colloquii inter D. Jac. Andreæ & Flacium Illyricum, Argentina, 10. Aug. M D LXXI. in ædibus D. Marbachii habiti: quo die fulmine tangebatur templum D. Thomæ.

Flacii Epistolas duas ad D. Marbachium, Superintendentem & reliquos Pastores.

Acta cum Matthia Flaccio Illyrico, in controversia de peccato originis, post collationem in die Laurentii habitam, 24. Septembris, M D LXXI. Itemq; epistolas Illyrici ad Pastores, cum annotationibus Jo. Marbachii.

Epistolam Jacobi Andreæ ad Joannem Marbachium, 28. Octobr. M D LXXI.

Judicium Udalrici Cocci, Rectoris Academia Basl. de controversia Flacii, ad Joannem Marbachium.

Narrationem, quid Pappus nomine Pastorum cum Flacio egerit.

Epistolarum Theologicarum, in causâ maximè Sacramentaria, Tomos, duos. Primum ab A. D. M D X X I V. usq; ad Annum M D X X X X V I I. Alterum ab hoc anno usq; ad Annum M D L X I V.

Epistolam Marbachii & Flinneri ad Ludovicum Palatinum, de Heshusii libro.

Marbachii & Pastorum Scriptum de controversia ab Hieronymo Zanchio motâ.

Jo. Marbachii Bedencken wider die Sectiver.

Et alia id genus, quibus locupletari Epistolicum hoc opus, si ad manus illa fuissent, non sine Ecclesiæ utilitate potuisset. Quod verò damnium posthac, si id è re visum fuerit, iuvante DEO poterit refarciri.

Antiquissimum inde à Christianæ Ecclesiæ incunabulis morem esse, ut negotia Ecclesiastica, missitandis hinc inde epistolis, agerentur, indubitato constat. Quæ epistolæ, quo studio & diligentia post Doctorum ex hac vitâ discessum undiquaque conquisitæ, quâ religione conservatæ & in publicos Ecclesiæ usus vel editis eorum operibus adjunctæ vel separatim publicatæ fuerint, ex omni Ecclesiæ historiâ potest edoceri. Christum equidem ipsum Epistolam ad Abgarum, Edessæ Toparcham, huncque ad illum scripsisse, quam utramque ex ipsis Edessenis Archivis bonâ, ut ait, fide depromptam & ex Syriacâ linguâ translata[m] *Eusebius*, I. H. E. 13. exhibet, multorum fuit in veteri Ecclesiâ persuasio. Sed eam jam Gelasius Papa inter apocrypha retulit. Nec obstante tamen hujus Pontificis auctoritate Baronium eandem laudasse non immeritò miratur *Is. Casaubonus*, Ex. XIII. ad ann. XXXI. Num. LVIII. cum Pontificiis singula verba Papparum longè posteriorum, puta alicujus Hildebrandi vel Bonifacii IIX. aut Alexandri VI. totidem sint oracula Divina. *Spondanus*, de ista epistola prorsus tacet. Præstat enim viri magni iudicio frigidum hoc silentium, quam inepta Gretseri assertio, Epistolam hanc Scripturis longè postponendam esse. Nam si genuina est, cur

cum

cum aliis Scripturis non erit pari veneratione recipienda? Cæterum & Lucas epistolam ad Theophilum scripsit, quâ Pauli peregrinationes & Apostolorum reliquorum acta enarravit: & Paulus, Petrus, Jacobus atque Johannes non tantum ad nationes, Galatiæ, Cappadociæ, Asiæ, Bithyniæ, Judææ, itemque ad integras Ecclesias, Romanam, Corinthiacam, Ephesinam, Galatensem, Colossensem, Philippsensem, Thessalonicensem, sed & ad singulares Ecclesiarum Doctores, utpote ad Timotheum, ad Titum, ad Gajum, ad Episcopum Ephesinum, Smyrnensem, Pergamenum, Thyatirensensem, Sardensem, Philadelphensem & Laodicenum, immò ad privatas etiam personas, Philemonem & Electam, epistolas exararunt, quæ omnes singulæque Scripturæ canonice insertæ magnâ veneratione hodieque in Ecclesiis leguntur. De Barnaba Hieron. in Catal. *Unam ad ædificationem Ecclesiæ pertinentem epistolam composuit, quæ inter apocryphas Scripturas legitur.* De Senecæ ad Paulum & Pauli ad Senecam idem Hieronymus: sed cujus illæ sint auctoritatis, nemini obscurum est.

Post Apostolorum excessum primus, cujus epistolæ antiquis maximopere celebrantur, Clemens fuit, Romanorum Episcopus. Erat is Pauli discipulus & Petri doctrinâ, pietate ac martyrii gloriâ successor. Latuerunt illæ per multas annorum centurias in tenebris oblivionis, tanquam in penetralibus ac visceribus terræ, votis virorum sacram antiquitatem flagrantissimis expetitæ. Donec propitio Divinæ providentiæ fato hoc ipso seculo, Cyrillus, qui Constantinopoli Patriarchatum obtinebat, vir pietate & eruditione insignis, ex Ægypto, cum sedem Alexandrinam relinqueret, magnâ librorum suppellectile secum advecta, codicem omnium vetustissimum & longè pretiosissimum, (in quo veteris & novi federis libri, literis grandioribus, manu Theclæ, nobilis femine Ægyptiæ, circa primi Concilii Niceni tempora, bellissimè exarati erant) Serenissimo Angliæ Regi, Carolo, per Thomam Roë, Equitem auratum & ad Turcarum Imperatorem Regis Britanni Legatum, cum ex Oriente domum rediret,

rediret, dono transmissit, ad cuius calcem in membranis laceris hæc ipsa Clementis ad Corinthios Epistola, cum fragmento secundæ, adjecta erat. Eam cum observationibus quibusdam primus edidit, vir longè doctissimus, *Fr. Junius*, & postea, in Academia Julia, de antiquis ejusmodi scriptis, (quæ gloria Scholæ illi quasi propria est) præclarissimè meritâ, singulari diligentia recudi curavit *Joach. Jo. Maderus*, cui viro haud parum Ecclesiastica antiquitas debet; cumq; non nemo epistolæ *ἡρωϊκῆς*, ab *Hug. Grotio*, *Gerh. Jo. Vossio*, *Dav. Blondello*, *Herm. Conringio*, at quantis viris! aliisque nostræ quoque Ecclesiæ Theologis agnitam, magna certè acerbitate impugnasset, genuinum ei decus & auctoritatem asseruit atque vindicavit. Qui & simili industria Barnabæ Apostoli Epistolam, ut fertur, Catholicam, itemque Polycarpi ad Philippenses Epistolam, unâ cum ejusdem martyrio, illam primum ab *Hugone Menardo*, & *Isaaco Vossio*, hanc à *Jacobo Armachano* luci expositam, notulis quibusdam illustratas in publicum edidit.

Primos quoque Pontifices, seu Romanæ Ecclesiæ præfules, res Ecclesiæ scriptis epistolis promovisse, dubium nullum est. Illæ apud antiquos passim in veneratione erant & in Ecclesiis legabantur. Quamquam postea, cum persecutionum violentia illæ ex Christianorum manibus excuterentur, sequiorum temporum doctores, pia quidem fraude sed non æqua prudentia usi, alias in earum locum, & eas quidem multum vel à veritate historica primorum temporum, vel à saniorum dogmatum *ἡρωϊκῆς* devias, substituerunt, Ecclesiisque obtruserunt. Quales sunt Clementis Papæ epistolæ V. Anacleti III. Evaristi II. Alexandri III. Sixti I. epistolæ II. Telesphori I. Hygini II. Pii IV. Aniceti I. Soteris II. Euletherii I. Victoris IV. Zephyrini II. Callisti II. Urbani I. Pontiani II. Anteri I. Fabiani III. Cornelii V. Lucii I. Stephani II. Sixti Secundi II. Dionysii II. Felicis Primi III. Eutyichiani II. Caji I. Marcellini II. Marcelli II. Eusebii III. Melchiadis I. Synodi Nicenæ ad Sylvestrum Papam I. Sylvestri Rescriptum, Ægyptiorum ad Marcum Papam epistola, Marci responsum, Julii II. Orientalium

ad

Julium epistola, Liberii III. Athanasii & Ægyptiorum Episcoporum ad Liberium de oppressionibus Arianorum epistola, Ægyptiorum ad Felicem II. Pap. Felicis II. Damasi ad Hieron. & Hujus ad illum, Africani Concilii epistola, Damasi ad Afros, itemque ad Chorepiscopos, & ad Episcopos Italiae, Aurelii ad Damasum & Damasi responsum, Hieronymi ad Damasum & Damasi responsum, Siricii I. Innocentii II. Anastasii II. Sixti Tertii I. Leonis Primi II. Symmachi I. Johannis Primi I. Felicis Quarti II. Bonifacii Secundi I. Joannis Secundi. I. Agapeti I. Sylverii II. Amatoris I. Pelagii Primi I. Joannis Tertii I. Benedicti Primi I. Pelagii Secundi IV. Gregorii Magni Privilegium Medardi, Felicis Siciliae Episcopi ad S. Gregorium, Gregorii I. DEUS dedit I. & alia. Eas cum notis criticis edidit & censura confixit *Dav. Blondellus*, illustri opere Pseudo-Isidori, cujus se plurimis multi, idem argumentum tractantes, exornarunt. Sunt tamen alia primorum Pontificum Epistola, à *robis* crimine aliena, veterem simplicitatem pietatemque spirantes, quae & in Conciliorum Tomis extant & separatim edita non sine voluptate & utilitate leguntur.

Ex eo tempore adeò probatum Ecclesiae Doctoribus Epistolicum istud aedificandi Ecclesiam institutum fuit, ut nemo esset, quin epistolas scriberet, nemo, quin conservandis pro virili epistolis in Ecclesiae usum incumberet. Nam è primo seculo Clementis, ut supra diximus, epistola extat. Extant & Polycarpi & Barnabae supra memoratae, judicio *Herm. Conringii*, genuinae, & Dionysii Areopagita, & Martialis Lemovicensis, & Ignatii, quas haud ita pridem *Isaacus Vossius* & edidit & pro genuinis magno conatu venditavit. Quamquam verò non adeò ad liquidum res deducta sit, quin dubitationum scrupuli supersint, epistolas tamen ipsas & scriptas ab auctoribus & in Ecclesia antiquitus lectas fuisse, cum eas passim Irenaeus, Origenes, Eusebius, Athanasius, Hieronymus, Chrysostomus, Theodoretus, Damascenus, Photius, aliique allegent, omni controversia caret. Extat & epistola S. Mariae Virginis ad Ignatium & hujus ad illam. Itemque duae aliae

8
 alia ejusdem Mariæ epistola, una ad Florentinos, altera ad Mes-
 sanenses, quas nonnulli Mariæ in Romana ecclesia amassii vehe-
 menter exosculantur. Sed illæ à plerisque post Hieronymum ec-
 clesiæ, etiam Romanæ, Doctoribus, merito, ut spuria, rejiciun-
 tur & damnantur.

In secundo Seculo Justini Parænesis & Apologiæ pro Christia-
 nis ad S. P. Q. R. itemque ad Imperatorem Antoninum Pium, epi-
 stolarum modum formamque habent. Eadem partim gaudebant,
 partim adhuc hodie gaudent Melitonis Libellus ad Antoninum;
 Athenagoræ ad M. Aurelium Antoninum & L. Aurelium Com-
 modum pro Christianis in legatione exhibita oratio. Apollinari
 liber ad Imperatorem, Musani liber ad fratres. Irenæus, dicente Eu-
 sebio V. H. E. 18. *varias epistolas scripsit contra eos, qui Romæ ince-
 rum Ecclesiæ ritum corrumpabant. Unam scripsit ad Blastum de
 schismate, aliam ad Florinum de Monarchiâ.* De Dionysio Corin-
 thiorum Episcopo idem Eusebius, lib. IV. c. XXII. *Divinam suam
 industriam non modo subditis, sed & exteris abunde communicavit, se-
 que universis utilissimum per epistolas eas præstitit, quas catholicas Ec-
 clesiis exaravit.* Equibus epistolas ad Lacedæmonios, ad Athe-
 nienses, ad Nicomedienses, ad Ecclesias Amastrim incolentes, ad
 Gnosios, ad Romanos, ad Chrysochoram sororem, scriptas recen-
 set, earumque argumenta in specimen singularis & eruditionis &
 pietatis collaudat. Sed illarum nulla hodie superest. De Piny-
 to Cretensi, Hieron. in Cat. *scripsit ad Dionys. Cor. Ep. valde ele-
 gantem epistolam, in qua docet, non semper lacte nutriendos populos,
 sed solido vesci debere cibo, ut in spiritualem proficiant senectutem.*

Seculo Tertio inter Tertulliani opera epistolare institutum imi-
 tantur Liber de Præscriptionibus adversus hæreticos, ad Fratres
 scriptus, Liber ad Martyres, Libri ad Uxorem, Liber de Persecu-
 tione ad Fabrum, Fratrem, Liber ad Scapulam, exhortatio ad ca-
 sitatem, ad fratrem, Liber de cibis Judaicis, ad plebem in evan-
 gelio perstantem, si quidem is sit Tertulliani, de quo plurimi du-
 bitant. Gregorij Thaumaturgi epistola Canonica extat, ait euse-
 bius,

buis, & alia hujus feruntur epistola, ait Hieron. Inter Origenis opera, quæ Epiphano teste, ascendebant ad sena millia librorum, quis dubitet, infinitas epistolas fuisse? Cornelius Papa, referente in Catalogo Hieronymo, aliquot epistolas scripsit, ex quibus extat epistola ad Fabium sive Flavianum, Antichenum Episcopum, sed non integra, ap. *Eusebium*, lib. VI. H. E. XXXV. Itemq; alia ad Lucinū & duæ aliæ inter epistolas Cypriani. Cypriani ipsius quatuor adhuc hodie habentur epistolarum libri, varia doctrina referti. De Dionysio Alexandrino *Hieronymus* de viris illustribus memorat, quod libros & epistolas multas scripserit, ex quibus adhuc extat epistola una, satis brevis, inter canones ecclesiasticos Græcorum, cum annotationibus Balsamonis. De Beryllo *Eusebius*, VI. H. E. 20. *Una cum epistolis & commentariis varias lucubrationes reliquit. Consimiliter & Hippolytus.* Signarat autem caput istud hoc introitu: *viguerunt illis temporibus plures disertis & Ecclesiastici viri, quorum epistolas, quas invicem aliis alij scripserunt, hætenus asservatis, facile quis invenire poterit, quæ etiam ad hæc usque tempora nostra asservantur in Bibliothecâ Hierosolymitanâ, ab Alexandro, qui tum eam parocciam administrabat, constructâ.* De Serapione Antiocheno VI. H. E. XI. *asservantur ejus de doctrina studio monumenta, utpote epistola ad Dominum quendam & quadam ad alios, auctoris sui in christo & vitæ congruentes, ait Hieron.* De Alexandro Hierosolymorum episcopo, c. X. *asservantur & ejus epistola contra Antinoitas.* De Theophilo Cæsariensi Hieronymus: *adversum eos, qui cum Judæis pascha faciebant, cum cateris Episcopis Synodicam, valde utilem, composuit epistolam.* De Polycrate Ephesiorum episcopo: *scripsit adversus Victorem epistolam Synodicam.* De Ambrosio Diacono: *vir nobilis, non inelegantis ingenii vir fuit, sicut ejus ad Origenem epistola indicio sunt.* De Tryphone: *nonnullæ ejus ad Origenem extant epistola.* De Julio Africano: *hujus est Epistola ad Origenem super questione Susanna.* De Malchione: *sed & alia grandis epistola ex personâ Synodi ab ea scripta ad Dyonysium & Maximum Romana & Alexandrina Eccle-*

ſia Episcopos. De Luciano Antiocheno: *Feruntur ejus de fide libelli & breves ad nonnullos epistola.* De Lactantio: *Habemus ejus ad Probum epistolarum libros quatuor. Ad Severum epistolarum libros duos. Ad Demetrianum auditorem suum libros duos.*

Ex quarto seculo hos idem notat Hieronymus. Eustathium, genere Pamphylium, Siditem, primum Beroeae Syriae, deinde Antiochiaepiscopum, de quo: *extant ejus volumina de anima & infinita Epistola, quas enumerare longum est.* Athanasium, de quo: *Feruntur ejus in omni usque epistola.* Antonium Monachum, de quo: *misit Aegyptiacè ad diversa monasteria Apostolici sensus sermonisq; Epistolarum libros septem, qua in Graecam linguam translatae sunt, quarum praecipua est ad Arsenoitas.* Serapionem, ^{Quartus} Aegypti urbis Episcopum, de quo: *edidit ad diversos utiles epistolas.* Hilarium Pietaviensem, de quo: *Sunt ejus nonnullae ad diversos epistola.* Lucium, Arianae partis episcopum, de quo: *extant ejus solennes de pascha epistola.* Athanasii hodieq; supersunt ad Epictetum, ad Liberium, ad Antiocheneses, ad omnes ubique orthodoxos, ad Serapionem, ad Jovinianum, ad Dracontium, ad Episcopos Africanos, & ad alios epistola. Tribuntur ei & ad Marcum Papam & ad Felicem Papam epistola, sed supposititiae, ut Gerhardus in Patrologia ostendit. Superest & Luciferi Calaritani epistola ad Florentium. Inter Hilarii opera & epistola ad Apram Filiam, aliaque ad Augustinum comparet. Sed ab Erasmo rejiciuntur. Paciani Barchinonensis tres leguntur hodie epistola, & Cyrilli Hierosolymitani una ad Constantium de Cruce, itemque alia ad Augustinum de miraculis Hieronymi: sed haec duae ^{veritas} manifestis argumentis convincuntur. Basilii Caesariensis operum Tomus IV. Epistolas ad Gregorium Theologum & hujus ad illum, & alias quasdam ad alios, complectitur, varii argumenti. Gregorii quoque opera epistolis, non his tantum, quas ad Basilium scripsit, sed aliis etiam, ad Clidonium aliosque abundant. Damasi Rom. Episcopi quaedam habentur epistola, inter epistolas Hieronymi & quaedam apud Theodoretum fragmenta. Epiphanius Unica superest ad Johannem, Episcopum Hierosolymitanum, epistola,

Epistola, quam Hieronymus latinitate donavit, cui ad finem aliquid additum ab Iconoclastis, ait *Bellarminus*. In Gregorio Nysseno epistola de nomine Christiani, aliaque ad Flavianum comparet. In Theophilo Alexandrino epistolæ paschales, quas Hieronymus latinis fecit. Ruffini epistolæ sparsim inter Hieronymi epistolas & alias separatim conspiciuntur. Chrysofomi quoque operum quartū Tomum epistolæ ornant. Eminent verò hoc seculo epistolares libri D. Hieronymi Stridonensis, *Erasmii* iudicio, qui illas & castigavit & scholiis illustravit, variâ & ex omnilinguarum, disciplinarum ac literarum reconditâ suppellectili constructa. Quamquam magno numero pauca accefferint, quæ Hieronymo sunt supposita, ab Hieronymi quippe eruditione atque sanctitate longè aliena.

Seculi quinti agmen ducit Augustinus, quidam inter patres eruditos verè Princeps. Cujus secundus Tomus, (ut opera ejus à Collectoribus digesta sunt) meris superbit epistolis, quanquam quædam admista sint, quæ primo statim gustu deprehenduntur Augustini non esse, quas proinde *Erasmus* censurâ notavit. Post hunc & aliorum Ecclesiæ Doctorū laudantur epistolæ, utpote Synesii, Ptolemaidis Episcopi, Paulini Nolani, Severi Sulpitii, quarum Gennadius meminit, Cyrilli Alexandrini ad diversos & diversorū ad Cyrillum, Theodoretī Cyrensis ad Leonem Papam & ad Sixtum Presbyterum (nam cæteræ, quæ ei attribuuntur, dubiæ fidei sunt:) Procli, Episcopi Constantinopolitani, cujus extat epistola valde celebris ad Armenos, Sidonii Apollinaris, cujus est liber epistolarum ad diversos, Isidori Pelusiota, Petri Chrysologi, cujus superest epistola ad Eutychetem Hæresiarcham, Leonis Magni, Nili Constantinopolitani, cujus epistolæ in septima Synodo citantur, Simeonis Stilitæ, Prosperī Aquitanici ad Augustinum, Gelasii Papæ; quæ omnes, paucis exceptis, ad nostram ætatem pervenerunt. Plurimorum verò, qui eadem ætate scripserunt, temporum iniquitate periisse, dubitari non potest.

Fuit itaq; prima ab Apostolis Ecclesia, imitatione ipsorum Apostolorum, per epistolas à Doctoribus quasi gubernata & edificata. Nec

ta. Nec hoc institutum in adultiore Ecclesia cessavit, quamquam eousque commentarium nostrum non extendemus. Renatâ novâ Ecclesiæ superiore seculo luce, epistolari commercio &, ut ita loquar, contestatione plus adversariis, quam integris prolixisque scriptis, damni datum esse, magisque crevisse nostrarum partium conatus, experientia edocuit. In magnis Reformatoris nostri operibus innumera ubique epistolarum farrago cernitur, quarum adhuc hodie, quæcunque undecunque corradi possunt, quasi tanti viri *divinus ingenii*, enixò studio & anxia sollicitudine conquiruntur. Eadem contentione usa est Ecclesia in colligendis asservandisque Consiliis & Epistolis Theologicis, Des. Erasmi Roterodami, Huld. Zwinglii, Philippi Melanthonis, Jo. Calvinii, Petri Martyris, Hier. Zanchii, Johannis Schvvebelii, Davidis Chytræi, Theodori Beza, & aliorum. Nec singularium tantum Doctorum post eorundem mortem, sed & plurimorum epistolæ, vel enucleandis controversiis, vel suppeditandis in casibus dubiis consiliis inservientes, publicæ luci datæ sunt. Nam jam anno superioris seculi LXXXIV. *Theodorus Bibliander* epistolas doctorum virorum, ad Anabaptismi & Eucharisticum negotium & alia religionis capita pertinentes, typis impressas publico Ecclesiæ usui donavit. Ad eundem scopum collineant, quotquot colligendis Doctorum sententiis circa conscientia, ut vocant, casus ex publicis privatisque Theologorum epistolis operam impenderunt, quos enumerare longum esset. Vidi in Bibliotheca Gerhardina, è cujus regione, studiis in Academia Jenensi, A. MDCLXIII. operam navans, à pietissimæ memoriæ viro, deque me optimè merito, Jo. ERN. GERHARDO, musæum conduxeram, plurimos, eosque benè spissos variarum epistolarum Tomos, quæ ex omnibus orbis partibus ad immortalis nominis Theologum scriptæ, vel solæ integræ instructissimæque bibliothecæ vicem præstant, magnique thesauri instar lectissimorum librorum apparatus exornant. Nec minori cura aut religione id genus preciosarum epistolarum in aliorum quoque Theologorum Bibliothecis recondi, publico, ut cuique videbitur, usui suo tempore exponendum, nemo est, qui vel dubitet, vel ignoret.

Ego

Ego certè, mecumque alii, me longè prudentiores, è re esse ecclesiæ judicarunt, ut istæ, Bibliothecæ hæctenus Marbachianæ insertæ, epistolæ in publicum ederentur. Nec enim æquum erat, ut unius bibliothecæ angustiis clauderetur, quod Christiano orbi poterat prodesse.

Gentilibus ea infedit literarum veneratio, ut disciplinarum omnium origines Diis auctoribus consecrandas censerent, ut promovendæ honestæ literaturæ curam summis ac florentissimis regibus & principibus dignam ducerent, ut doctorum piorumque virorum scripta, quo pluribus usui esse possent, in diversas transfundi linguas curarent, ut graviorem accidere studiis jacturam non posse judicarent, quam si quid ex id genus opibus intercidisset. Inde sibi laudem, inde æterni nominis gloriam obvenire arbitrati, si bibliothecam optimis optimorum excellentiumque virorum monumentis instructam vel possiderent vel posteritati traderent. Illam tam liberali homine dignam voluntatem ut testarentur, virorum doctorum & vigiliis suis de mortalibus universis benè meritorum imagines, statuis ac picturis expressas, ne eorundem memoria temporum nihil non obliterantium injuria intermoreretur, in porticibus ac bibliothecis ponebant, eorum symbola, sententias graves, apophthegmata, marmori atque æri incisa, ut eos, qua liceret, ab interitu vindicarent, omnium oculis & auribus ingerebant, libros, orationes, epistolas ab ipsis scriptas, immenso sæpe redemptas precio, aureis, aut certè cedrinis capsulis inclusas, piaculari religione in templis aut curiis ponebant; *partim ut rei tam sacræ, tamque divinæ, custodia, ut loquitur Erasmus, non aliis quam ipsis Numinibus concrederetur, partim nequid sitis aut caries illa monumenta vitiaret, quæ sola Principum gloriam à situ carieque queunt asserere; & impunè intermorerentur, quæ præstant omnibus immortalitatem.* Illa ethnicorum tam honesta tam laudabili cura pudori sit Christianos superari. Quid enim religioni nostræ convenientius est, quam meminisse doctorum, per quos verbi Divini intemeratus ad nos profluxit thesau-

rus? Quid pietati verè Christianæ magis congruit, quam intueri mores docentium, eorumque vitam imitari? Nec verò felicius vel doceri à demortuis, vel meliores reddi eorum exemplo possumus, quam si gentilium imitati diligentiam, dicta factaq; ipsorum, literarum penicillis expressa, non tam altissimis terræ latebris recondamus, quam exponamus in solis lucem & universi orbis usuram, ut nec incendiis, nec bellorum procellis, quibus omnia sacra prophanaque misceri solent, intereant, sed posteris certè supersint. Quod si sapienter factum veteres existimarunt, si defunctorum cadavera, ne computrescerent, quæ tamen servari publicæ rei nihil interest, unguentis ac aromatibus oblinerent, cur parem curam non adhibeamus animorum reliquiis? *Multò justius*, ita rectè divinus Erasmus, *ea cura in excellentium virorum libros transfertur, in quibus orbi supersunt etiam defuncti, & ita supersunt, ut & pluribus & efficacius loquantur mortui quam vivi: confabulantur, docent, adhortantur, deterrent, consulunt, erigunt, consolantur, sic ut nulli nec fidelius, nec paratius. Deniq; tum nobis verissimè vivunt, posteaquam sibi vivere desierunt.* Sit sanè levis ethnico-rum authorum jactura, quæ tantum efficit, ut minus eruditi simus, aut minus eloquentes, non ut minus pii: cæterum ex tot Christianis verèque sanctis autoribus, quos nobis Ecclesia dedit, rarâ quadam eruditione suspiciendos, vitæque sanctimonia claros, quidquam non servari nostro beneficio, crimen sit, nullis, quantumvis maximis, suppliciis eluendum.

In Romana ecclesia, ut primum à verbi Divini simplicitate recessum est & nil nisi miracula & *phantasia*, oculos oblectantes, adorari cœpta sunt, virorum de ecclesia benè meritorum reliquiæ, capita, brachia, pedes, sanguis, vestes, pili, ungues & tantum non stercore atque excrementa exquisita diligentia undecunque corrasa & magna religione in locis publicis asservata sunt. Illud institutum ab optima certè sanctissimaque intentione originem habet. Primi Christiani martyrum pietatem & invictam constantiam non immeritò magni aestimabant. Quicquid itaq; post mor-

mortem ipsorum reliqui erat, in amoris & reverentiæ signum sedulo custodiebant, nec tantum templa nominibus ipsorum dedicabant, sed & reliquias ipsorum, ex locis vel non satis notis vel nimium remotis sublatas, cum honore in iisdem reponebant. Ista illorum veneratio omni reprehensione carebat. Succedente autem veræ pietati stolidi superstitione, viles ista creaturæ numinum instar adoratæ, neque admodum ullam sacram destitui reliquias posse existimatum est. Et ne ullis posthac excitandis templis sacramenta hæc desint, multiplicari Divino miraculo eas creditum est. Quæ verò multiplicatio, quibus artibus, quibus imposturis à Pontificibus Romanis, illas merces venales exponere non erubescerent, pro lactando credulo vulgo facta sit, emptores sæpe ossibus alicujus latronis onustos domum remittentibus, ne ipsis deesset, quod colerent, in tanta Evangelii luce nemini amplius obscurum est. Nec mirari amplius convenit, quod hujus vel illius sancti caput aut manus, aut aliud membrum in diversis reperitur & ostendatur locis. Et tamen istas, qualescunque sunt, reliquias majori in precio, quam olim gentiles sua numina, habent. Istas inquirunt, in locis augustissimis deponunt, auro argentoque includunt, in genua coram ipsis procidunt, cum timore & tremore osculantur, Divinitatem & omnipotentiam quandam iis attribuunt, verbo, in Deos transformant. Quod si isti calceos sanctorum & sudariola, mucco forsan & fimo sordentia, osculis basiisque excipiunt, nos eorundem libros, sanctissimas & vivas divorum reliquias, neglectos jacere patiamur? Tuniculam illi aut indusculum martyrum argento circumdant, inque thecis pretiosis sollicitè custodiunt: nos ingeniorum viva monumenta, in quibus id, quod illorum fuit optimum, nobis adhuc spirat, tincis aut blattis impunè arrodenda relinquamus?

Pamphilum, Presbyterum, Eusebii Cæsariensis Episcopi necessarium, tanto bibliothecæ divinæ amore flagrasse *Hieronymus* in Catalogo scribit, ut maximam partem Origenis voluminum sua manu descripserit. Sed & semet in duodecim prophetas viginti quinque *ignotiorum* Origenis volumina, manu Pamphili exarata, reperisse;

rille; *que tanto, inquit, amplector amore, & seruo gaudio, ut Crassi opes habere me credam. Si enim letitia est, unam epistolam habere martyris, quanto magis tot millia versuum, per que mihi videtur sui sanguinis signasse vestigia?* Ego pariter: *si letitia Christiano pioque homine digna est, unam possidere, inque publicos usus conservare unius Ecclesiæ Doctoris, non minus vitæ sanctitate quam puritate doctrinæ illustris, epistolam, memoriam ejus nobis subinderefricantem, quanto magis tot millia versuum, per quos tam multi & egregii viri, Divini, quo polluerunt, ingenii, incredibilis, quo in Ecclesiam flagrabant, affectus, incomparabilis, qua à DEO exornati fuerunt, eruditionis, intaminatæ, qua in mundo lucebant, sanctitatis, nonnulli etiam sanguinis, quem pro veritate promptissimo animo fuderunt, tam luculenta videntur signasse vestigia?*

CAP. II.

De

VARIO EPISTOLARUM THEOLOGICARUM GENERE.

Epistola est sermo absentis ad absentem. A Libanio definitur *ἰμιλία ἐγγρημῶν ἀποριῶν καὶ ἀποστα γινώσκων καὶ χρεῶν σκοποῦ ἐκπληξῶν.* *ἰσὶ δὲ τῆς αὐτῆς ἀσπῆς ἀποριῶν καὶ ἀποστα;* quod ad Curionem Cicero pro ingenii sui moribus felicissimè expressit: *unum istud & certissimum epistolarum genus, cujus causa res ipsa inventa est, ut certiores faceremus absentes, si quid esset, quod eos scire aut nostrâ aut ipsorum interesset.*

Quidam tamen vocabulum differentiam nobis epistolæ ab alio quovis scripti genere eleganter insinuat. Oratio enim ad integram concionem publicè recitatur. Liber ad informandos omnes dirigitur. Sola Epistola amici est ad amicum colloquium, seu universim conversatio quædam absentis cum absente. Nam & Reges atque Principes epistolas ad ministros, subditosque, & Paren-